

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Szerző: *Erdélyi András*
Cím: *Egy magyar nyomda 400 év előtt*
Forrás: *Magyar Hírlap*

Bpest (Hely) *1935. 8. 6.* (Idő) (Köt. v. füz.) (Oldal)

Osztályozás

Tárgy

655.1

Hely

Idő

1935

Személy

Helyszám

EGY MAGYAR NYOMDA 400 ÉV ELŐTT

Ugyanakkor, amikor Magyarország a tudományos világ széleskörű részvétele mellett fényes külsőségek közepette ünnepelte a Pázmány Péter egyetem megalapításának háromévszázados fordulóját, a magyar kultúra elérkezett egy másik nevezetes évfordulójához is. E jubileum a Pázmány egyetem tricentenáriuma! szemben száz évvel korábbi időre, az 1535. évre nyúl vissza és *Honter János*nak, a XVI. század kiváló magyar tudósának, a XVI. század kiváló magyar tudósának egy ténykedésével függ össze.

1438-ban, akkor még eléggé fel nem ismert jelentőségű korszakalkotó találmány indult útnak. Ez évben szerkesztette meg *Gutenberg Gänzfleisch János* mainzi patricius az első nyomósajtót, amelyet kezdetleges eszközökkel fából készített el és amelyen akkor még csak fatáblákra vésett szöveget nyomtatott. További négy-öt évig tartott, míg ugyancsak *Gutenberg* megoldotta az egyes, szabadon alkalmazható betűtípusok elkészítésének problémáját s ez a találmánya lehetővé tette a kinyomásra kerülő szöveg egyszerűbb és gyorsabb összeállítását és azt, hogy az összeállított szöveg kinyomása után a betűk ismét felhasználhatók legyenek.

Hess András budai officinája

Gutenberg János e két találmánya nyitott utat a kultúra szélesebb körökben való elterjedéséhez. A nyomtatott betű hozzáférhetővé vált azok részére is, kik az addig írott

vagy rajzolt közlésekhez nem tudtak hozzájutni, mivel azok egyes példányokban készülvén, csak igen nagy anyagi áldozatok árán voltak megszerezhetőek. A kézírásos közleményeket és ezek közt főleg a könyveket annakidején szerzetesek, papok és egyéb a tudománnyal foglalkozó literátus férfiak készítették és ekként érthető, hogy különösen eleinte, *Gutenberg* találmányának művelése is főleg ezeknek tevékenységi körébe került, illetve ezek a tudományos képzettséggel bíró és tudományos munkát végző férfiak voltak azok, kik *Gutenberg* találmányának felhasználásával már nem kézírással, hanem nyomás útján küldték világgá bűvarkódásaik gyümölcsét.

Gutenberg találmánya, a könyvnyomtatás, a fejlődés útján csakhamar olyan arányokat öltött, hogy szükségessé vált a keletkező nyomdák munkafeladatainak megoldásához olyan munkaerőket is igénybevenni, kik nem a szigorúan vett tudományos képzettséggel bíró egyének köréből kerültek ki, de mégis annyi előképzettséggel bírtak, hogy hasznos munkát végezhetek valamely nyomtató műhelyben. Különösen Németországban kapcsolódtak be aránylag elég korán az ily professzionisták a nyomdászathoz. Ezek egyike volt *Hess András*, ki 1472-ben, a budai prépostnak, *Karai László*nak meghívására Budán, a prépost anyagi támogatásával megnyitotta Magyarország első nyomtatóműhelyét.

Hess András budai officinája azonban alig néhány esztendővel megalakulása után megszűnt, miután még előzően *Hess András* a nyomdából kivált. Sem azt, hogy mely évben következett be a nyomda megszűnése, sem azt, hogy mi történt a megszűnt nyomda berendezésével, ezideig bizonyossággal megállapítani nem sikerült, de vannak olyan adatok, melyek alapján föltételezhető, hogy az első magyarországi nyomtatóműhely valamilyen elemi csapás következtében semmisült meg.

A budai nyomda megszűnése után az ország hosszú éveken keresztül ismét nyomdát nem állított fel, míg azután ez előtt négyszáz évvel, pontosan 1535-ben Brassóban újra megnyílt egy nyomtatóműhely, mely ekként ezidőben Magyarország egyedüli nyomdája volt és az maradt 1539-ig, amikor Újszigeten, Vas megyében, *Nádasdy Tamás* is nyomdát alapított.

A brassói nyomda

A brassói nyomdát, mely ismét elindító-jává lett a magyar kultúra terjesztésének, *Honter János* alapította. A nyomdaalapítás idején Brassó Erdélynek legnagyobb városa volt, körülbelül 15–20 ezer lakossal és így Erdély szellemi életének egy fontos gócpontja. De nemcsak erdélyi viszonylatban volt első helyen Brassó városa ezidőben, hanem minden jel szerint a magyar kultúréletben is, tekintettel arra, hogy Mohács óta még csak kilenc esztendő telt el és az ország magyar nyelvterületének legnagyobb része, Budával egyetemben a török megszállás kezdeti, legnehezebb esztendeit nyögte.

Honter János, a brassói nyomda megalapítója Brassóban született 1498-ban. Ifjúsá-

gáról kevés adat áll rendelkezésre, annyit azonban sikerült róla megállapítani, hogy miután előbb a bécsi egyetemet látogatta, tanulmányait a krakkói egyetemen fejezte be. Későbbi életsorán Svájcba került és körülbelül 1532-ben Bazelben, a svájci könyvnyomtatás akkori hazájában tartózkodott. **Bazelben *Honter János* fába metszette Er-**

dély nagy térképét és azt ki is nyomta. Így került szorosabb kapcsolatba a nyomdászattal, mely annyira megnyerte tetszését, hogy belemélyedve *Gutenberg* művészetébe, csakhamar nyomdafejszerelést vásárolt és azt szekerre rakva elszállította Brassóba. Megérkezve hazájába, felállította a Bazelben vett felszerelést és 1535-ben megkezdte nyomdászati működését. Első hazai alkotása egy latin nyelvtankönyv volt, mely még 1535-ben készült el mint előfutára azoknak a tudományos és tankönyveknek, melyek e műhely későbbi termékeit képezték. A *Honter* nyomda második terméke egy görög grammatika volt, melyet hat éven belül még 13 különféle tudományos jellegű mű követett.

Nyomdászati működése mellett *Honter* egyben lektora volt a brassói városi iskolának és intenzíven foglalkozott hittudományi tanulmányokkal. Egyik előharcosa volt a reformáció eszméjének és mint ilyen, a lakásán tartott titkos gyülekezetenek állandóan hittudományokat tartott. E működés közben írta meg és készítette el nyomdájában 1542-ben a „*Reformáció könyvét*“, melynek közrebocsátása miatt Tordára citálták *Izabella királyné* és *Martinuzzi György* elé, hogy ott felelősségre vonják. A brassói polgárság azonban megakadályozta *Hontert* abban, hogy az idézésnek eleget tegyen, tartva attól, hogy Tordán máglyahalál vár reá. Helyette a város bíróját küldték Tordára, hol az az

akkori külpolitikai helyzet kihasználásával sikeres szószólója lett az Erdélyben mindjobban elterjedő evangélikus tanoknak, melyeket túrési alapon el is ismertelett.

1898-ban, születésének 400-ik évfordulóján leplezték le *Honter* Jánosnak, a második magyar nyomda megalapítójának szobrát Brassó városában s ő az egyetlen magyar nyomdász, kinek emlékét ily módon örökítette meg a halás utókor. A születési évforduló méltó megünneplése után 37 esztendővel érkezett annak 400-ik emlékéve, hogy *Honter* János hírneves brassói nyomdáját megalapította.

A faprés korában...

E jubileum alkalmával természetesen felelevenednek mindazok a kulturális, gazdasági és szociális problémák, amelyeket a magyar nyomdászat történeti fejlődése folyamán érintett. A magyar nyomdászat hőskora a XV. században kezdődött. Eszközei a faprés és a kézzel öntött betűk voltak. Évszázadokig tartó lassú fejlődés után a XIX. században azután megszülettek a modern nyomdaipar munkaeszközei: a szedőgép, a gyorsajtó és a körforgógép, azok az instrumentumok, amelyek a kultúra terjedésének ma leghatalmasabb fegyverei. A technikai átalakulással párhuzamosan haladt a nyomdai termelés belső körülményeinek átalakulása is. A tudós és az író már régen nem nyomtat: a szellemi alkotás technikai kivitelezésének munkáját már évtizedek előtt teljesen külön technikai kivitelezőre, a nyomdai munkásra bízta. De a nyomdai munkás még sem végez teljesen alárendelt feladatot, a kultúra technikai harcosa ő, akinek, hogy feladatait meg tudja oldani, a műveltségnek oly fokát kellett megszereznie, amely más iparok munkásainál szinte elképzelhetetlen.

Ha végigtekintünk az ipari munkásság szociális és gazdasági fejlődésének történetén, akkor azt tapasztalhatjuk, hogy mindenütt a világon a nyomdai munkásság volt az a réteg, amely megindította, szervezője és irányítója volt a munkásság szociális helyzetének javítására irányuló törekvéseknek. Magyarországon is vezetőszerpet vittek a nyomdai munkások a munkásság megszervezésének kérdéseiben, de érdekes az, hogy nemcsak saját helyzetük megjavításán dolgoztak, hanem a munka töretlen folytonosságának a gazdasági életben oly végtelenül fontos problémáját is mindenkor biztosítani igyekeztek a maguk részéről is. Azt, hogy munkások és munkaadók érdekei sok ponton közösek, legelőször a legműveltebb iparban, a nyomdaiparban ismerték fel. E felismerésnek megállapodások voltak az eredményei s a magyar nyomdai munkaadók és magyar nyomdászok büszkén mondhatják el, hogy a magyar gazdasági életben ők alkották meg az első, ma is érvényben lévő, kollektív szerződést.

A magyar nyomdaipar e lépéseivel csaknem négy évtizeddel előzte meg azokat az intézkedéseket, amelyek más iparokban most vannak csak folyamatban és ezzel legszebben bizonyítja be, hogy az az ipar, amelynek munkaadói és munkásai szellemiekben a vezető helyen állnak, az összes iparágak között a gazdasági és a szociális gondoskodás terén is az úttörők közé tartozik. *Hess* András, *Honter* János és társai büszkék lehetnek utódaikra, a mai nyomdai iparosokra, akik ha a tudomány és írásművészet területén nem is tudnak mérkőzni nagy őseikkel, más területen lelkes képviselői és harcossai az emberi szellem fejlődésének és haladásának.

Erdélyi Árpád